

Landskabet på øen

Øen er som det øvrige danske landskab et produkt af istiden og de følgende årtusinder. Vi må tilbage til istidens afslutning for ca. 16.000 år siden, hvor de afsmeltede ismasser efterlod mængder af sten, grus og sand, som havde været indefrosset i de enorme ismasser. Det efterladte materiale dannede den hovedform, som landskabet har i dag.

Men Orø var ingen ø og Isefjorden ingen fjord! Da presset fra de mægtige ismasser var forsvundet, havde landet hævet sig - og Orø var et mindre bakke drag på Sjælland. Vandstanden steg, da isen smeltede.

Orø ligger i dag, i Isefjorden og skilles fra Horns Herred ved det smalle Østløb og fra Tuse næs ved det brede og dybere Vestløb. Ved øen ligger småøerne, Lindholm (der er nævnt i år 1231 under dette navn) Langø, Rønø og nogle småholme. På nordsiden skærer Salvig sig ind mellem Børrehoved i vest og Næsset i øst. Orø er ca. 7 km. lang og 4 km bred.

Øens overflade er dannet af jævne, lerede terrænformer med enkelte opragende grusbakker. som Møllebjerg (29 meter), Stensbjerg (28 meter med trigonometrisk station)

og Elnebjerg (26 meter).

På Orø er fundet adskillige køkkenmøddinger, som vidner om, at øen var beboet i stenalderen. Bronzealderhøje, grave og flere af øens stednavne peger på, at der både i bronzealder og vikingetid var stor aktivitet på Orø. De største køkkenmøddinger blev fundet ved Anneksgården og Brogården på sydsiden af øen.

Gravhøje på Orø

Bronzealderen har været rigt repræsenteret på øen. Der var på et tidspunkt omkring 125 bronzealderhøje i landskabet på Orø. I museets samlinger findes et kort over de gravhøje, som fandtes urørte i 1830, og deres antal var på det tidspunkt 74 (optalt og indtegnet af øens præst). De lå i en krans om næsten hele øen. Fra Stensgårdens mark langs Salvigs østside og videre ad øens østside. Der var store huller, hvor der ikke var gravhøje mere, allerede i 1830'erne var der slettet en masse gravhøje.

Så vidt vides, har ingen sagkyndig overværet de talrige gravhøjers sletning, og således er kun meget få effekter fra disse opbevarede. Urner er gået itu, og småting er bortkommet. Da Peter Henriksen, Kongshøjgaard udgravede en høj på Kongshøj i 1890, hvori fandtes resterne af en gravsat høvding (konge), med forskelligt gravgods, bl.a. et stort bronzesværd, som gik itu ved optagningen.

Omkring 1950 blev der på Løvsbjerg mark fundet en del bronze ting bl. a. seletøj. Igen i begyndelsen af år 2000 blev der fundet en del seletøj til heste.

Når højene igennem århundreder forblev urørte, skyldtes det den overtro, at højene var befolket af underjordiske væsner, der ville hævne sig, eller at ens gård ville brænde ned hvis højene blev slettet. Andre havde også en klar fornemmelse af, at man ikke måtte krænke sine fjerne forfædre. Men gravrøvere som dengang har gravet efter værdifulde effekter, har der selvfølgelig også været.

I dag er der kun 3 af disse gravhøje, som ses i landskabet: 2 syd for Elnebjerg ved Brønne og 1 vest for Esmosen i Næsby.

Fortidens veje

Når vikingernes snekker vendte hjem, og når der kom gæster til øen, var landingspladsen i Salvigs østlige hjørne. I dag kan det synes som et dårligt sted at have et landingssted. Men i vikingtiden var vandstanden 2-3 meter højere end i dag. Med den let skrånende grund var det nemt at trække bådene på land. Et minde fra denne tid er et flot guldkors, Margrethe korset som blev fundet i 1848.

Fra landingspladsen gik vejene rundt til øens 3 landsbyer. Mod nordøst langs med gårdene på Næsby Mark. Mod sydvest til Bybjerg gik vejen gennem en mindre skov (Fogedgårdens Jord), som hed Korslunden. Videre til Hundekilden, hvor nu Stensgaarden ligger og så i lige linje nordenom Stensbjerg over Brønsbjerg og ind i Bybjerg ved Hestebedgaard.

Det kan undre, at vejen ikke gik til den øvre ende af Bybjerg, som den gør i dag, men sagen er den, at vejen var trådt inden kirken blev til. Dengang udgjorde Bybjerg kun en samling huse omkring de 3 kær: Toftekæret, Kattækæret og Tudsekæret, som var forbundet med et åbent vandløb.

Lidt vest for Hundekilden (Stensgaarden) skilte en vej sig ud fra Bybjergvejen, og gik til Gamløse, hvortil den stødte til Horsekæret. Det var de tidligste veje på Orø.

Da landet hævede sig, blev det upraktisk med landingspladsen i Salvig, og den flyttedes til Farsbrøns, det er ude hvor Orø Strand ligger. Navnet Fars kommer af at fare= at rejse, brøns er et gammelt Orøsk ord for skrænt eller brink. En del af den gamle vej til Farsbrøns findes endnu i dag, nemlig vejen til Løvsbjerg. Det var ikke kun landhævningen, der var skyld i flytning af havnen. Skibene var blevet større og krævede større vanddybde. I middelalderen blev der mere handel med folk udefra, og der kom handelsskibe fra både Norge og Tyskland for at handle med øens beboere.

Vi har minder fra begge lande. Det ældste minde er kirkegårdsfundet, med en tysk handelsmands penge, som nu findes på Holbæk museum.

Da Orø igennem århundreder havde tilhørt kongen og blev styret fra det nuværende Jægerspris Slot (Abrahamstrup), blev der fra Snave færgested ved Næsby til Rendebæk i Hornsherred etableret en færgeforbindelse. Godset bekostede båden, som både kunne overføre heste og vogne.

Da Roskilde domkirke i 1600 tallet købte det meste af Orø, blev der oprettet et færgested fra Hammerbakke til Orø. Det betød kortere vej til og fra Roskilde, det er den rute som trækfærgen bruger i dag.

Senere kom vejen til Møllebroen, som ligger på samme sted i dag. Vejen til Brønne, hed oprindeligt Brynevej (vejen langs skovbrynet). Vejen til Østrefærgen udgik oprindeligt fra Degnevadledet (det som hed Kultorvet og i dag er det stedet hvor Brønnevej støder til Bygaden) og gik over Præstegårdsjorden og Slettegårdens jord.

Ved udskiftningen omkring år 1800 fik øens gårde samlet deres mange små lodder til et samlet arealstykke, og mange af øens gårde blev flyttet ud fra landsbyen til markerne i det åbne land. Da blev de fleste af disse gamle veje nedlagt, og vejene fik den placering, som vi kender i dag.

En handelsfejde

I år 1462 kan vi i Rigsarkivet læse om en handelsfejde mellem Orø's beboere og Holbæks købmænd. I middelalderen havde de store byer (Købstæderne) eneret på al handel. Bønderne skulle komme til købstaden for at sælge deres varer. Der blev så opkrævet en lille told. Derfor så Holbækkøbmændene skævt til, når de udenlandske skibe lagde ind til Orø og handlede med øens befolkning.

En efterårsdag i 1462 erfarede Holbæk købmændene, at en handelsskude var på vej til Orø's havn ved Farsbrøn (lidt vest for Orø Strand). Købmændene lejede folk til at sejle ud til skibet, og i nattens mulm og mørke gik de ombord på skibet og tvang besætningen til at sejle væk. Så da bønderne næste morgen mødte op med deres varer, var der intet skib.

Da orøerne erfarede, hvordan det var gået til, sendte de en skriftlig klage til kongen som var Christian den 1.: Vi

bønder på Orø, i kongens frie birk Oderø, har fra Arilds tid haft ret til at handle med hvem vi vil. Og så kom klagen over Holbæk købmændenes færd. Sagen gav anledning til, at der blev lavet en undersøgelse. Der blev udpeget en nævninge domstol med 12 nævninge blandt bønder på Orø og det nordlige Hornsherred. Det endte med, at Orøerne fik godkendt deres ret til at handle uafhængigt af Holbækkøbmændene.

Farsbrøn mistede sin betydning, da man begyndte at sejle fra den nuværende Orø havn (1850). En lille sjov ting i brevet, navnet Orø er stavet Orderø.

Isefjordens vagtpost

Vi ved fra Valdemar Sejrs jordebog i 1231, at Orøs navn i vikingetiden og middelalderen var Warthærø eller Wartherø som betød, øen med vagt eller vagtposten. Man har fra øen kunnet overvåge alle skibe, som sejlede ind i Isefjorden.

Vi ved også, at Orø i vikingetiden indgik i et varslingsystem af bavnebål, når fjendtlige skibe kom ind i Isefjorden. Man brugte den tids SMS til at give besked til de bagved liggende byer Roskilde, Kongsborg i Lejre og Holbæk. Bavnebålene havde sit udspring fra Isøre (ved Rørvig) over Orø til Kongsborg i Lejre eller til Holbæk. En tilsvarende kæde gik ned gennem Hornsherred.

Ved at antænde de i forvejen tilrettelagte bavne, kunne man i løbet af en halv til hel time advare de bagved liggende byer om, at fjendtlige skibe var på vej. Det tog over en halv dags sejlads at nå til byerne. Så var de var altid forberedte på, at kunne give fjenden en varm velkomst, når de ankom.

Vi har her på Orø to lokaliteter, med relation til vagposter: "Børrehoved" i nord, på bakken af et næs (ved campingpladsen), og "Børret" i syd ved gården af samme navn (syd for Østre Færge). Her ligger en bakke på 23 meters højde. Fra de to lokaliteter har man et fint udblik over Vestløbet i nord og Østløbet i syd. Alle både på gennemsejling kunne overvåges og derved beskytte øen.

Ordet "børre" (en børre eller børret) er med Orø-udtalen en sjællandsk dialekform for ordet "borg". Der kan ved de to lokaliteter på Orø, ikke være tale om en stor borg, Men om to voldsteder, som fungerede som forsvarsanlæg. Fra middelalderens voldsteder, omfattede de ofte en mindre keglestub med plads til et tårn.

Om "Børrehovedet" (eller Børrehoved) i nord har litteraturen ikke meget at bemærke udover stednavnet og stedets gode og strategiske beliggenhed, som taler sit eget tydelige sprog.

"Børret" i syd, stednavnet og den naturlige beliggenhed har fået en bredere dækning i litteraturen. Det beskrives med, at på sydøst siden af øen, har der ligget et hesteskoformet voldsted med grave udenom, "Børreklak". Erik Aalbæk Jensen skriver om lokaliteten "Børret": Herude ved kanten af skrænten jævnedes man omkring år 1870 en halvkredsvold, der hed "Børreklak". Efter ældre beskrivelser skal voldstedet have været et usædvanligt anlæg, bestående af en halvcirkelformet vold med udenom liggende tør voldgrav, hvis ender løb ud til skrænten, og som omsluttede en lille stenbrolagt plads. Der er aldrig fundet murværk på stedet, men derimod tømmer i jorden.

Om anlæggets alder vides intet, men at anlægget går langt tilbage i tiden hersker der ingen tvivl om, idet det kun har bestået af jord og træ.

Desværre blev dette voldsted jævnet med jorden omkring 1870. Øens præst har i begyndelsen af 1800 tallet, beskrevet og tegnet dette voldsted. Sagnet fortæller, at en af de sidste beboere var sørøveren Børre (som har sin egen historie).

Borg og borganlæg

Historie og sagn.

Normalt vil man holde historie, som beretter om den virkelige verden, adskilt fra sagn, som afspejler en fantasiens verden. Dog indeholder sagn og legender ofte elementer af historiske fakta. Og det må også medgives, at sagn afspejler folks tanker om og udlægning af noget, som de mener at se og forstå.

Ud over de to tidligere omtalte, Borrehoved (ved campingpladsen), som måske bare har været et rundt tårn med en diameter på omkring 10 meter. Der er en forhøjning i landskabet, ca. 200 meter nord-nordvest for Borrehovedgaard, hvor dette tårn muligvis har været.

Og borganlægget ved Børret (Østre færge), ved vi fra gammel tid, at der har ligget et cirkel formet forsvarsanlæg.

Stensbjerg (også kaldet Margrethe bakken): På denne prægtige bakkeås som ligger midt på øen nord for Bybjerg by, har der også ligget et mere solidt borganlæg. Dette blev opmålt af øens præst i begyndelsen af 1800 tallet, hvor han beskriver, at der er et fundament til en bygning. Fundamentet er 64 fod (20,0 m.) x 40 fod (ca. 12,5 m.) bred. Fundamentet havde en tykkelse på 1,5 m. og som bestod af rå kamp og kalk blandet med skarpt strandgrus.

Der er derfor ingen tvivl om, at der har ligget et forsvarsanlæg eller borganlæg, der med sin placering på et af øens højeste punkter med vid udsigt over hele Isefjorden, indsejlingen til Lammefjorden og Holbæk fjord. Dette borganlæg har derfor spillet en betydelig rolle i vikingetiden og begyndende Middelalder.

Vi ved igennem kong Valdemars Sejrs Jordebog, at der holdtes et fredsmøde på Orø i år 1293 mellem den danske kong Erik Menved og den norske konge Erik Præstehader.

Sagnet fortæller, at dronning Margrete den første (1353-1412) brugte slottet som sit jagtslot, da øen var kendt for at have meget vildt.

Dronning Margrete den første pantsatte i en periode øen

sammen med Holbæk og Merløse herred til Henning Podbusk for 400 lødige mark. Det bekræfter, at Orø havde en vis værdi grundet sin gode jagt og sit borganlæg.

Efter 1400 tallet mister mange af borganlæggene deres betydning og går langsomt i forfald. Det samme sker for anlægget på Stensbjergbanken.

Der er fundet mange røde munkesten rundt omkring Stensbjergbanken, så der er ingen tvivl om, at borganlægget har været opført i røde munkesten, men hvor er disse sten blevet af? - de er ikke blevet brugt på øens gårde. En sandsynlig teori kan være, at de er brugt til at opføre kirketårnet, våbenhus og sakristi ved Orø kirke, idet disse bygningsværker er opført i perioden 1475 – 1550.

Det fortælles også, at i 1870'erne ville bonden på Stensbjerggården bygge sig en ny svinestald. Han begyndte derfor at nedbryde fundamentet fra det gamle borganlæg. Da øens præst hørte, at Stensbjerg bonden var i gang med at bruge stenene fra fundamentet til opførelse af sin svinestald, sendte han bud til Nationalmuseet om sagen. Da bonden hørte dette, satte han blot ekstra mandskab på, så inden Nationalmuseet nåede at reagere, havde han fjernet alle stenene.

Da Orø kirke sidst i 1970'erne skulle udvide kirkegården med en mur rundt om det nye stykke, blev stenene fra den nu gamle svinestald brugt til kirkemuren, så i dag sidder de gamle sten fra borganlægget i kirkemuren ud for Orø museum.

Sørøveren Børre

Efter dronning Margrete den førstes død gik Kalmarunionen langsom i opløsning. Det bevirkede, at der kom en del sørøvere rundt omkring i Danmark og Sverige.

På det gamle forfaldne borganlæg ved Børret, nedsatte sådan en sørøver sig, som hed Børre. Han huserede rundt omkring i Isefjorden, men kongens mænd blev trætte af hans tilstedeværelse, så det lykkedes kongens soldater at få bekæmpet og fanget sørøveren Børre og hans mænd.

Sørøveren Børre blev hængt på toppen af bakken (Børsbakke), som ligger ca. 200 m. før Næsbyvej støder ind i Bygaden. Bakken hedder i daglig tale Børsbakke (Børres bakke).

Efter hængningen blev han halshugget, og hans hoved blev sat på en stage på næsset (øst for campingpladsen). Næsset bliver kaldt Børrehoved, til minde om sørøveren Børre.

Så sørøveren Børres navn går igen flere steder på øen: Børret området hvor borganlægget har ligget, Børsbakke hvor han blev hængt, Børrehoved næsset hvor hans hoved blev sat på en stage. Orøs søspejdere kalder sig også Børre-klan.

Historien om Orøkorset

Det betydeligste arkæologiske fund på Orø, er Orø Korset, også kaldet Margrethe korset, efter finderens Margrethe Hansdatter.

Det blev fundet den 14. september 1849, på østsiden af Salvig bugten ved gården Sjælkærsgaard, omkring det område hvor man mener, at den gamle landingsplads har ligget i vikingetiden. I de efterfølgende 700-800 år er vandstanden faldet 2-3 meter og der er måske også sket lidt landhævning.

Fakta er, at Margrethe Hansdatter denne septemberdag gik og pillede kartofler op af jorden på sin morbrors gård. Pludselig støder hendes hånd imod noget hårdt metal.

Hun tager metalstykket op i hånden og begynder at gnide på det med sit ærme. Hun kan se, at det begynder at skinne, som var det af guld.

Hun skynder sig hen til sin morbror og viser ham korset. Han er klar over, at det er et meget fornemt kors, Margrethe der har fundet.

Han går sammen med sin broder hen til findestedet, hvor de gennemsøger jorden omkring, hvor Margrethe har fundet korset. Det lykkes dem da også at finde den tilhørende kæde til korset.

Korset og kæde blev indleveret til Nationalmuseet, hvor det blev erklæret som Danefæ og det er det smukkeste relikviekors, som er fundet i Danmark.

Korset og kæden vejer 310 gram og er af 22 karat guld. Selve korset er 8,3 cm. Højt og 6,25 cm. bredt.

Der knytter sig faktisk en sød lille historie om finderens Margrethe Hansdatter. Den pågældende dag, da hun lå på sine knæ og gravede kartofler op, var hun meget ked af det, og tårerne løb ned over kinderne på hende, for hun var meget forelsket i en ung mand. Men de to unge måtte ikke få hinanden, da hans forældre havde en større gård, og hendes forældre havde kun et hus med lidt jord til, så svigerforældrene var meget imod det dette parti. De havde sagt nej til, at sønnen kunne gifte sig med Margrethe.

Men da Margrethe fandt det fornemme kors, som blev betragtet som Danefæ, fik hun udbetalt 168 rigsdaler i findeløn. Så blev Margrethe pludselig en holden pige, og så kunne de to unge godt få lov til at gifte sig med hinanden.

Morbroderen fik udbetalt 156 rigsdaler for sin andel i at have fundet halskæden.

Fakta om Orøkorset

Korset er et såkaldt relikviekors, brystkors som er til at bære i en kæde om halsen.

Det vejer 310 gram består af 22 karats guld. det er 8,3 cm. Højt og 6,25 cm. Breddt.

Det vurderes, at det er fremstillet i årene omkring 1100.

Man mener, at det er fremstillet efter inspiration efter Byzantinsk kunst, men at det er fremstillet og graveret på et nordisk værksted.

Korset er lavet i to dele med et hulrum i midten, det vil sige, at det kan åbnes, således at for og bagsiden danner to små korsformede beholdere. Her kunne et relikvie af en helgen eller måske endnu bedre en splint af Jesu Kristi kors gemmes.

Korset er graveret både på for og bagsiden.

På forsiden ses den korsfæstede Jesus Kristus, der træder på hedenskabets drage.

Over hans hoved ses Gud Faders højre hånd mellem sol og måne. Til højre og venstre for Jesu arme ses to små figurer, antagelig Jomfru Maria og Johannes Døberen.

På forsidents korsarme er der tillige en indskrift. Over Jesu venstre arm er indskrevet ISACO, navnet Isaco står rimeligvis for Isak. Navnets baggrund er den bibelske Isak, søn af Abraham og fader til Jacob.

Navnet Isak blev også brugt i vikingetiden og begyndende middelalder, især på Sjælland og i Skåne.

Under Jesu højre arm står OLAF / VNVnCE, altså Olaf cununce, Olaf eller Olav var i hin tider et meget udbredt drenge navn i norden. Om ordet cununce, står dette ord for konge, i vist nok skånsk form.

Navnet kunne måske henvise til den norske helgenkonge Oluf, der faldt i slaget ved Stiklestad i 1030. Han blev kort efter sin død gjort til helgen.

Præsteskabet gjorde meget for at fremme hans kult. I Danmark er kirker og kilder opkaldt efter ham.

På bagsiden ses Jomfru Maria, der bærer slør og har evangeliebogen i hænderne. Over hovedet svæver som et symbol på bebudelsen Helligåndens due og bogstaverne S MA (Sancta Maria?). Ved siderne ses i medaljonen to helgener og de græske bogstaver alfa og beta og hentydende til Kristus som livets begyndelse og ende.

Det originale Orø kors findes i dag på Nationalmuseet.

På Orøs lille museum bagved kirken findes en tro kopi af Orø korset.

Guldsmed Schmidt Kjergaard i Holbæk fremstiller også kopier af Orø korset, både i guld og sølv format, men dog lidt mindre end det oprindelige kors.

I forbindelse med Holbæk bys 750 år jubilæum fik dronning Margrethe den anden sådan et smykke af guld, da hun besøgte byen.

Svenskerne på Orø 1658-59

I 1658 var det meste af Danmark besat af den svenske konge Carl Gustav den X og hans mange lejetropper. Den historie, som skal fortælles her, fandt sted i vinteren 1658-59, hvor der også var udstationeret svenske tropper på Orø. De opførte sig, som besættelsestropper nu gjorde den gang, ide de beslaglagde bøndernes mad, holdt konstant drikkegilder for at slå ventetiden ihjel, og voldtog nogle af øens kvinder.

En af disse piger havde en kæreste, som ville hævne hende. Og en nat, hvor den svenske løjtnant, der havde forbrudt sig imod pigen, kørte igennem "Hegneskoven" efter et natligt drikkelag i Næsby, blev han overfaldet og dræbt af nogle af øens karle, som begravede ham i den lille skov, hvor overfaldet fandt sted.

Da den svenske Kaptain fandt ud af, at hans løjtnant var blevet dræbt, siden de ikke kunne finde ham, blev han rasende og ville hævne sig ved at beordre, at alle øens mandlige befolkning skulle spærres inde i kirken, som så skulle brændes af.

Men sognepræst Jens Danielsen bad for deres liv og fik til sidst tilstået tre dages henstand. Sammen med øens sognefoged red han til København, hvor svenskerne lå i lejr nedenfor Bellahøj Bakke. Her fik de foretræde for kong Karl Gustav, og de talte så godt for deres sag, at Karl Gustav lovede at skåne mændene i kirken, hvis de kunne fremskaffe drabsmanden.

Præsten vidste, at den unge mand, som havde stået i spidsen for mordet, gemte sig i krattet ved "Børret", og han opsøgte ham og forelagde den unge mand situationen. Den unge mand havde ikke hørt om den farlige situation, han havde bragt øens øvrige mænd i, så han

overgav sig straks til svenskerne.

Han blev henrettet ved skydning, men øens mænd og kirken blev skånet.

En anden slutning siger, at netop som manden meldte sig selv, kom en ordonnans fra København med efterretning om, at stormen mod København var slået tilbage med store tab, og med ordre til straks at samle alle tropperne og føre dem til hovedhæren ved København. I skydningen opgav man henrettelsen.

Efter krigen fik øens præsteembede Annexgården, som belønning for præstens heltmodige indsats, hvor han reddede alle øens mænd og kirken fra at blive brændt. Al jorden syd for præstegården blev tillagt, så nu var præstegården den største gård på øen, og der oprettedes et enkesæde, Orø præstegårds Annexgård på sydlige del af øen. Efter at Annexgård blev bygget, ansatte man en forpagter, som så dyrkede jorden, og når en præst døde i embedet og efterlod sig en enke, blev hun flyttet ned på Annexgården, så den nytilkomne præst ikke behøvede at gifte sig med hende, som det ellers førhen havde været kutyme.

Hekse og gammel overtro

Gammel overtro: Mørkets magt, mystiske væsner og troldre. Indtil 1900 tallet troede de fleste mennesker i Danmark, at naturen var befolket med overnaturlige væsner.

I bakkerne boede troldene, i skoven ellefolket, i vandløb og åer åmænd, i havet havfruer som varslede storm og kunne redde søfolk.

Varulve og marer er mennesker som tog form som dyr.

Og nogle mennesker kom til at gå igen.

Julen var også forbundet med meget overtro; bonden tager salt og sod og gned på kreaturernes tænder for at sikre mod trolddom. Gik op på loftet og ridser et kors i korndyngen, går ligeledes rundt til alle døre og stak et stykke jern under dørtærsklen og fæstede et andet stykke stål over døren for at hindre de onde ånder i at komme ind.

Man satte også altid satte et fad med risengrød op på loftet til nissen. Hvis man var god ved nissen, hjalp han bonden, hvis man ikke var god ved nissen, kunne han drille bondemanden og hans folk.

Hekse tro: I middelalderen var menneskerne stærke i deres tro. Døde en ko, eller fik man en dårlig høst ja, så var det ofte heksens skyld. I det hele taget var det hekse-

nes skyld, hvis helbredet var dårligt hos både mennesker og dyr.

Den folkelige heks koncentrer sig i høj grad om gerninger, der er meget håndgribelige.

Ifølge sagnet var de gerninger, som heksene blev beskyldt for mange:

Smørlykke - så husmoder ikke kan få smør i kærnen.

Fiskelykken - ingen fangst.

Dyr og mennesker trivsel - at de bliver syge.

Utøj – lus og lopper.

Heksemøde: med til trosforestillingen hørte også tanken om, at troldkonerne samledes til heksemøde til Sankt Hans aften. Satte man sig under en harve denne aften, kunne man se dem komme flyvende på f. eks. kærnestave eller riskoste på vej til Bloksbjerg..

Barbara – hekseri eller hysteri

På Næsbymark ligger der to gårde tæt op ad hinanden "Hegnegaardene". I den sydlige Hegnegaard levede omkring 1800 tallet en mand og kone, som hed Jens Thygesen og Barbara Nielsdatter. Jens var født i 1753 og Barbara i 1755. De havde ingen børn, men havde taget en pige i pleje.

Denne Barbara var frygtet som en meget stor trolldheks. Hendes skikkelse var middelhøj, men hun gik meget foroverbøjet og var noget pukkelrykket. Hendes ansigt var rynket og koparret, og havde en stor kroget næse med vorter. Panden var noget tilbagebøjet, og øjenbrynene var buskede og sammengroet i midten. Hendes øjne var små og sorte med et stikkende blik som syntes, at hun kunne se igennem en.

I haven mellem 2 træer havde hun bundet en gammel kobberkedel. Hver torsdag aften efter solnedgang gik hun ud til kedlen, Barbara gik altid med en gammel knortekæp som stok, og med denne slog hun på kedlen. Ved denne klang kom store mængder skrubbusser springende fra alle sider. De sad så i en rundkreds rundt om hende, og så kælede hun med dem.

Barbara og hendes mand havde en plejedatter. Da hun gik til præst for at forberede sig til konfirmationen, fulgtes hun med en anden pige, som hun betroede sig til. Pigen spurgte Barbaras plejedatter, hvorfor hendes klæder altid var så mudrede forneden. Pigen fortalte, at hver torsdag nat måtte hun gå med Barbara op til kirken. Der gik de tre gange rundt om kirken, hvorefter Barbara blæste ind gennem nøglehuset, kirkedøren sprang op, hvorefter de gik de op til altret. Her puslede Barbara med noget, men hvad det var, kunne pigen ikke se, da det var mørkt. Da de nåede til konfirmationsdagen, fortalte Barbara, at når hun gik til alters, måtte hun ikke synke alterbrødet og vinen, men beholde det i munden, spyttede det ud i et lommetørklæde og give det til Barbara.

Efter konfirmationen kom plejedatteren op at tjene hos skolelæren i Bybjerg. Da hun rejste, sagde Barbara, at hun endelig måtte komme og besøge hende. Efter et stykke tid tog hun en søndag eftermiddag ud og besøgte sine gamle plejeforældre. Barbara blev glad for at se hende,

hun blev opvartet med mad og drikke. Da hun skulle gå igen, bød Barbara hende en kop te med de ord: drik kun det min pige, der er rigtig nok nogle grumsinger i bunden, men det skal du ikke bryde dig om. Pigen drak det. men ud på natten blev pigen meget syg og måtte kaste op. Det var meget besynderlige ting hun kastede op, noget der lignede korsfisk, skindlapper med billeder på, der lignede fanden og på den anden side Kristus på korset. Hun led ganske forfærdeligt, og der måtte sendes bud efter lægen, hvilket var noget man sjældent gjorde på den tid.

Sagen blev meldt til politiet. Barbara blev afhentet af politiet og sat i arresten mistænkt for at have forgiftet pigen.

Da Herredsfogden skulle til at forhøre hende, slog han hende over næse og mund. Skønt slaget blev ført med stor kraft, kom der kun en lille dråbe blod, men det var nok. Thi når man slår en heks, så hun bløder, kan hun ikke forhekse den, der gør det. Barbara sad i et halvt års tid i arresten, men efter retssagen blev hun frigivet på grund af manglende beviser. Det var kun rygter der gik om hende. Pigen døde ikke, men efter den omgang blev hun skæv og pukkelrygget, og hendes åndsevner var også svækket.

Barbara havde fået en ny ung pige til at hjælpe sig. Hun var dygtig, rask med sine hænder og i munden. Da pigen var forlovet, tænkte at gifte sig, forsøgte Barbara at lægge dem hindringer i vejen.

Barbara sagde, at når i nu holder så meget af hinanden, kan den unge mand komme på besøg. En aften så de Barbra lave nogle mystisk ved døren, som var todelt. Inden den unge mand gik ud gennem døren, smed han en kat igennem døren. Katten begyndte straks at jamre og vride sig og døde kort tid efter. Dette var tiltænkt den unge mand.

De giftede sig kort tid efter og flyttede ind i et hus ved Østre færgen.

En søndag, da naboen var i kirke, kom Barbara over til